

Research Paper

The Effect of Sexual Education on Basis of Religious
on Marital satisfaction Couple

Abdollah Firozian^{1*}, Rasol Roshan², Masoud Azerbijani³

1. PhD Student of Psychology, Qom Research Institute Hawzah and University, Qom, Iran.
2. Professor of Psychology, Department of Psychology, Shahed University, Tehran, Iran.
3. Assistant Professor of Psychology, Department of Psychology, Qom Research Institute Hawzah and University, Qom, Iran.

DOI: 10.22034/JMPR.2023.15237

DOR: [20.1001.1.27173852.1402.18.69.13.6](https://doi.org/10.22034/JMPR.2023.15237)

URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15237.html

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Keywords:

Couples, sexual education, religious, marital satisfaction

Received: 2019/06/02
Accepted: 2019/11/26
Available: 2023/05/21

The aim of this study was to examine the effectiveness of sexual training programs on basis religious on marital satisfaction in married men and women. The study sample consisted of 30 couple (15 man, 15 women) who were selected randomly from couples referred to psychological clinics of Qom city and randomly assigned to control and experimental groups. In the intervention phase, the experimental group received sexual training programs on basis religious for 6 sessions of one hour and thirty minutes. During this period, the control group did not receive any intervention. For data collection, enrich marital Satisfaction Questionnaire (1999) were used. Data were analyzed using univariate of covariance. Results showed that the marital Satisfaction subjects who received sexual training programs on basis religious is significantly higher than subjects in control group. Finding showed that sexual training programs on basis religious had a significant positive impact on marital Satisfaction of couples.

* Corresponding Author: Abdollah Firozian

E-mail: firozian11088@yahoo.com

مقاله پژوهشی

نقش «آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین» بر افزایش «سطح رضایت زوجین»

عبدالله فیروزیان^{۱*}، رسول روشن^۲، مسعود آذربایجانی^۳

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران.
۲. استاد، گروه روانشناسی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
۳. دانشیار، گروه روانشناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، قم، ایران.

	<p>DOI: 10.22034/JMPR.2023.15237</p> <p>DOR: 20.1001.1.27173852.1402.18.69.13.6</p> <p>URL: https://psychologyj.tabrizu.ac.ir/article_15237.html</p>	<p>نشریه علمی پژوهش‌های نوین روانشناختی</p>

چکیده	مشخصات مقاله
<p>هدف از این پژوهش، بررسی اثربخشی برنامه آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین بر رضایت زناشویی در زن و مرد بود. نمونه مورد مطالعه شامل ۳۰ زوج (۱۵ مرد و ۱۵ زن) بود که از بین زوجین مورد مراجعه به کلینیک‌های روانشناختی شهر قم انتخاب شدند و به صورت تصادفی در گروه‌های آزمایشی و کنترل گماره شدند. در مرحله مداخله، گروه آزمایش به مدت ۶ جلسه یک ساعت و سی دقیقه تحت آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین قرار گرفتند. در طی این مدت گروه کنترل هیچ مداخله‌ای دریافت نکرد. برای جمع‌آوری داده‌ها، از پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ (۱۹۹۹) استفاده شد. داده‌های پژوهش با روش تحلیل کواریانس یکطرفه استفاده شد. نتایج پژوهش نشان داد که رضایت زناشویی آزمودنی‌ها که برنامه آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین را دریافت کرده‌اند بطور معناداری بالاتر از آزمودنی‌های گروه کنترل است. یافته‌ها حاکی از آن بود که برنامه آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین تاثیر مثبتی بر رضایت زوجین دارد.</p>	<p>کلیدواژه‌ها: آموزش جنسی مبتنی بر دین، رضایت زناشویی، زوجین</p> <p>دریافت شده: ۱۳۹۸/۰۳/۱۲ پذیرفته شده: ۱۳۹۸/۰۹/۰۵ منتشر شده: ۱۴۰۲/۰۲/۳۰</p>

* نویسنده مسئول: عبدالله فیروزیان
firozian11088@yahoo.com

مقدمه

خانواده بنیان یک جامعه است و جامعه سالم به خانواده سالم نیاز دارد و برای داشتن خانواده سالم، روابط زن و شوهر باید رضایت مند باشد تا سایر اعضای آن از سلامت روانی و روابط بین فردی برخوردار باشند؛ زیرا که پایه و اساس جامعه و خانواده سالم، روابط زن و شوهر است. اما آمار طلاق بعنوان معتبرترین شاخص آشفته‌گی روابط زناشویی، نشانگر آن است که رضایت مندی زناشویی به آسانی قابل دستیابی نیست (رزن گراندن^۱ و همکاران، ۲۰۰۴؛ هال^۲، ۲۰۰۶).

طبق آمارهای موجود تقریباً ۵۰ درصد ازدواج‌ها در آمریکا منجر به طلاق می‌شود و بنظر می‌رسد این میزان بالای طلاق در سایر کشورهای دنیا نیز مشاهده می‌شود (گونزالز و ویتنانن^۳، ۲۰۰۹). در ایران نیز، آمار طلاق روزبه‌روز در حال افزایش است؛ بطوریکه در ایران از سال ۱۳۶۱ تا ۱۳۶۵ از هر هزار ازدواج ۹۲ فقره طلاق به ثبت رسیده و از ۷/۹ درصد به ۱۰/۳ درصد در سال ۱۳۷۷ و از ۱۰/۳ درصد در سال ۱۳/۸ به ۱۳/۸ درصد در سال ۱۳۸۸ رسیده است (مشکی، ۱۳۹۰). طبق آمارهای اعلام شده سازمان ثبت احوال در سال ۱۳۹۶ تا ۹۸ میزان عمومی ازدواج در کشور به ازای هر ۱۰۰۰ نفر ۷۶ نفر است و میزان عمومی طلاق ۲۲ نفر به ازای هر هزار نفر جمعیت کشور طلاق گرفته‌اند که به ترتیب تهران، کرمانشاه، کردستان، قم و گیلان پرتلاقی‌ترین شهرهای کشور هستند.

درصد بالای ازدواج‌های ناموفق، بسیاری از محققان را متوجه بررسی شناخت عوامل دخیل در رضایت زناشویی نموده است. و تحقیقات عمیق و گسترده در این زمینه، نشان می‌دهد رابطه مثبت و معناداری بین رضایت جنسی و رضایت زناشویی وجود دارد که در آن رضایت جنسی به عنوان تصویر مینیاتوری از رضایت کلی زناشویی بیان شده است (بلومستین و اشواترز^۴، ۱۹۸۳؛ کوپاک و سومستاک^۵، ۱۹۹۰؛ ۲۰۰۶؛ مودانلو^۶، ۲۰۰۵؛ لیتزینگر و گوردون^۷، ۲۰۰۵؛ سانتیلا^۸، ۲۰۰۸؛ جولیا^۹ و همکاران، ۲۰۱۱؛ عزیز و همکارانش^{۱۰}، ۲۰۱۲؛ ماریا دلمارسانچوز- فونتنتر^{۱۱}، ۲۰۱۴؛ حصار و ذاکاری^{۱۲}، ۲۰۱۵). از سویی دیگر تحقیقات نشان داده است که رضایت جنسی پایین، باعث افزایش احتمال طلاق (ادواردز، بوث^{۱۳}، ۱۹۹۴؛ آمتو، پروتی^{۱۴}، ۲۰۰۳؛ حصار و ذاکاری، ۲۰۱۵)، خیانت (ساک، ۱۹۹۹؛ آلن^{۱۵}، ۲۰۰۸، جاوید نیا و همکاران، ۲۰۱۴) بروز بیماری‌های روانشناختی و حتی بیماری‌های جسمی (شایسته و مولائی نژاد، ۱۳۹۲؛ حصار و ذاکاری، ۲۰۱۵) می‌شود.

نظر به اهمیت نقش فعالیت جنسی سالم در سلامت روانی مردان و زنان، تشکیل و ثبات خانواده و پیشگیری از فروپاشی روابط زناشویی و پیامدهای

ناگوار آن، امروزه بسیاری از متخصصان بر شناسایی و رفع مشکلات جنسی افراد تاکید روزافزون دارند (اسپنس، ۱۹۹۹). مسترز و جانسون (۱۹۷۰) نشان داده‌اند که فقدان دانش درباره نقاط حساس آناتومی زنان و مردان، واکنش‌های جنسی در زنان و مردان و چگونگی تحریک زنان، سوءبرداشت درباره امور جنسی زمینه‌ساز بسیاری از مشکلات جنسی است. لذا دانش و آگاهی درباره آناتومی جنسی و شیوه‌های فعالیت جنسی، آثار مهمی بر روابط جنسی موفقیت‌آمیز دارند (اسپنس، 1999؛ وستیمر^{۱۶}، ۲۰۰۵؛ یو^{۱۷}، ۲۰۱۳).

پژوهش‌ها در ایران نیز به نقش فقدان دانش و آگاهی درباره فعالیت جنسی، پیش‌نوازی ناکافی، ناسازگاری در ارتباط، باورهای نادرست، ارتباط ضعیف درباره نیازها یا اضطراب‌های جنسی هریک از طرفین، وجود اختلال جنسی در شریک جنسی، اضطراب درباره عملکرد جنسی و ترس از موفق نبودن در رابطه جنسی، روابط خانوادگی آشفته و تربیت محدودکننده والدین، داشتن تجارب نامطلوب پیش از ازدواج، احساس گناه درباره آمیزش جنسی و مغایرت داشتن آن با مذهب اضطراب و افسردگی اشاره شده (مهرابی و دادفر، ۱۳۸۲؛ یوسفی، ۲۰۱۰) و فقدان دانش و عدم آگاهی را از شایع‌ترین عوامل روانشناختی در بروز ناراضی‌های زوجین و اختلال کنش جنسی دانسته‌اند (نوحی و آذر، ۱۳۸۶؛ یکه فلاح و گودرزی، ۱۳۸۸؛ صالح زاده، ۱۳۹۰؛ ملائی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۳).

بنابراین امروزه برای مواجهه با این چالش جدی فراروی زوجین در امر سلامت و رضایت جنسی و تولید مثل (SRH¹⁸) آموزش‌های جنسی از سوی روانشناسان به عنوان منبع معتبر علمی ارائه می‌گردد. در ایران نیز برنامه‌ها و بسته‌های آموزش‌های جنسی حول محورهای اساسی از قبیل اهمیت رابطه جنسی و نقش آن در رضایت از زناشویی، آناتومی اندام و فیزیولوژی رفتارهای جنسی زنان و مردان، علایق و ترجیحات جنسی زنان و مردان، چگونگی برقراری صمیمیت جنسی و اختلالات جنسی و غیره طراحی و اجرا شده و اثربخشی آن بر رضایت زناشویی، به اثبات تجربی رسیده است (کاشانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ نورانی^{۱۹}، ۲۰۱۰؛ خازعی، ۲۰۱۱؛ عدالتی و رضانی، ۲۰۱۰).

هرچند اثر بخشی آموزش‌های جنسی بر سطح رضایت زناشویی از مبانی نظری و شواهد تجربی بهره‌مند است اما آموزش‌های جنسی در ایران بر گرفته از برنامه‌های آموزشی در دیگر کشورها استفاده شده و متناسب با زمینه‌های فرهنگی و دینی طراحی نشده‌اند این در حالی است که اولاً روانشناسان به نقش و تاثیر دین و فرهنگ در آسیب‌شناسی و درمان توجه ویژه دارند؛ لذا پنجمین راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (DSM-5) ملاک

11. Maria del Mar Sanchez-Fuentes
12 . Hesary, Zakariaei
13. Edwards & Boot
14. Amato & Previti
15. Allen
16. Wistiemer
17 . Yu
18. Sexual and reproductive health
19 . Nourani

1. Rosen-Grandon
2. Hall
3. Gonzles & Viitanen
4. Blumestien & Schwarts
5. Cupach, m & Comstack
6. Modanlu
7. Litzinger & Gordon
8. Santtila
9. Julia, Heiman
10. Azizi

اعلان برائت کرده است که رهبانیت در دین من نیست.^۵ و کوچکترین اشاره‌ای به زشتی علاقه جنسی و آثار ناشی از آن، نشده است (مطهری، ۱۳۷۸). به عنوان مثال: فضیل بن یسار گوید: به امام باقر (ع) عرض کردم: مردم در سه جا صلوات بر محمد و آل او را بد دانند: یکی هنگام عطسه، و دیگر هنگام سر بردن حیوانات، و سوم در هنگام جماع، امام باقر (ع) فرمود: چه شده است آنها را؟ وای بر آنها، نفاق کردند، خدا از رحمت شان دور کند.^۶

بخشی دیگر از تعالیم دینی به تبیین جنبه حقوقی و فقهی رابطه جنسی زوجین پرداخته و نیاز جنسی و التذاذ از آن به عنوان حق محترم شمرده اند. به عنوان مثال: امام علی (ع) فرمود: «چون فردی از شما می‌خواهد با همسرش آمیزش کند او را به عجله نیندازد چرا که برای زنان هم نیازهایی است.»^۷ و از طرفی دیگر بهترین زنان را زانی معرفی کرده است که به نیاز جنسی شوهران خود پاسخگو باشند در فقه^۸ بیان شده است که زن باید خود را برای هر لذتی که مرد می‌خواهد تسلیم نماید و بدون عذر شرعی از نزدیکی خودداری نکند و از طرفی دیگر مرد نیز حق ندارد بیش از چهار ماه نزدیکی با همسر خود را ترک کند.

بخشی دیگر از تعالیم دینی در این زمینه به جنبه های عاطفی رابطه جنسی نیز توجه کرده اند. به عنوان مثال: پیغمبر (ص) فرمود: خدا مرا در باره زن چندان سفارش کرد تا جایی که گمان کردم که او را جز بواسطه فاحشه آشکار (زنا و بی‌عفتی علنی) طلاق نتوان داد^۹ امام صادق (ع) فرمود: «مورد لعن است! مورد لعن است! کسی که همسرش را ضایع سازد^{۱۰} چرا که در روایت نقل شده است که خداوند زن را برای آرامش و انس تو آفریده است...^{۱۱} و از طرفی دیگر جهاد زن را در شوهر داری قرار داده است.^{۱۲} از پیغمبر (ص) منقول است که می‌خواهید شما را از زانی که اهل بهشتند خبر بدهم؟ زن وفاداری که فرزند زیاد آورد و زود آشتی کند و همین که بدی کرد گوید این دست من در دست توست چشم بر هم نمی‌گذارم تا از من راضی شوی.^{۱۳}

بخشی دیگر از تعالیم دینی به توصیه یا تجویز هر نوع لذت جنسی زوجین از یکدیگر پرداخته اند. در فقه بیان شده است که رابطه جنسی از طریق مقعد کراهت دارد و تجویز شده اما رابطه جنسی مورد توصیه دین، رابطه جنسی واژینال است.

بخشی دیگر به آموزش جنبه های رفتاری رابطه جنسی پرداخته اند. به عنوان مثال: روای می گوید: دیدم امام رضا (ع) را که خضاب کرده‌اند. گفتم: فدایت شوم! خضاب کرده‌ای؟ حضرت فرمود: آری آماده سازی مرد خود را (زینت کردن) عفت زنان را می‌افزاید و زنان عفت را به دلیل ترک تهیه و آماده سازی از سوی مردان شان، ترک کردند (تا آن که گوید): از اخلاق پیامبر نطافت کردن، بوی خوش زدن، تراشیدن مو و آمیزش زیاد (و یا همسران

تشخیصی هر اختلال روانی را عدم توجه نشانه‌های بیماری در بافت و زمینه فرهنگی بیمار دانسته است. در زمینه امور خانواده نیز، محققان سعی دارند تا نحوه تاثیر دین را بر زندگی مراجعین افراد، زوجین و خانواده درک کنند (اوندرا^۱، ۲۰۰۸). ثانیاً تحقیقات در زمینه مسائل جنسی نشان می‌دهد که نگرش‌ها درباره امور جنسی تحت تاثیر ارزش‌های دینی است (دیویسون، دارلینگ، نوروتون^۲، ۱۹۹۵). عقاید متعصبانه دینی با رضایت جنسی در روابط زناشویی رابطه دارد؛ بطوریکه افراد دارای تفکر جزم اندیشانه و متعصبانه دینی، رضایت جنسی پایین، احساس گناه درباره امور جنسی و مشکلات جنسی بیشتری را گزارش می‌دهند (پورسل^۳، ۱۹۸۴). سایر محققان نیز خاطرنشان کردند که در زمینه آموزش‌های جنسی باید به زیر ساخت‌های فرهنگی و نگرش‌های اجتماعی افراد توجه کرد (روسکو و کروگر، ۱۹۹۰).

این درحالی که است که در بسته‌های آموزش جنسی ویژه زوجین مانند مدل کلاسیک حاضر- که محتوای آموزش آن عبارتند از اهمیت رفتار جنسی و نقش آن در رابطه زوجین، باورها و نگرش‌ها، آموزش صمیمیت جنسی، آناتومی اندام های تناسلی زن و مرد، فیزیولوژی پاسخ جنسی زن و مرد، پاتولوژی و راه های جلوگیری از آن - آموزش های جنسی متناسب با سن و سطح رشدی زوجین طراحی شده اند اما متناسب با فرهنگ ایرانی که آمیختگی بسیار زیادی با زمینه دینی دارد، طراحی نشده اند. نقص و کاستی های بسته های آموزش جنسی ویژه زوجین - از جمله مدل کلاسیک حاضر طراحی شده در ایران - را می توان به طور جدی مورد انتقاد قرار داد زیرا حتی لزوم در نظر گرفتن جنبه های فرهنگی در آموزش های جنسی از طرف سازمان یونسکو مورد اشاره رفته است: آموزش های جنسی اطلاعات معتبر و صحیح علمی را با در نظر گرفتن سطح رشد و درک آنان و نیز متناسب با فرهنگ آنان برای جوانان ارائه می کند (یونسکو، ۲۰۰۹).

دین اولاً تاکید ویژه ای بر اهمیت خانواده و رکن اصلی آن زوجین دارد و خانواده را محبوب ترین بنا نزد خداوند دانسته و آن را عمل عبادی به حساب آورده و در قطب مخالف آن طلاق و فروپاشیدگی خانواده را مبعوض ترین عمل حلال نزد خداوند معرفی نموده است.^۴ و در این راستا توصیه ها و سفارش های فراوانی را با هدف استحکام بنیان خانواده و افزایش رضایت از روابط زناشویی و جنسی زوجین و پیشگیری از طلاق کرده است که می توان آنها را در چنین طبقه بندی قرار داد.

تعالیمی که با هدف ایجاد نگرش درست نسبت به به رابطه جنسی، به اصلاح باورهای خرافی منفی نسبت به به ازدواج، ارزش زن، محدودیت رابطه جنسی با همسر و غیره نموده است. به عنوان مثال پیامبر (ص) روش عثمان بن مظعون را که میل به رهبانیت پیدا کرده و از همسر خود دوری می کرد،

1 . Onedera
2 . Davidson & Darling & Noroton
3 . Purcell

۴ . حرعاملی، وسائل الشیعة، ج ۷، ص: ۲۶۷
۵ . کلینی، الکافی، ج ۵، ص: ۳۶۷
۶ . کلینی، أصول الکافی / ج ۴ / ص ۴۷۴
۷ . الخصال / ج ۲ / ص ۶۳۷

۸ . رساله توضیح المسائل
۹ . حرعاملی، وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص: ۳۲۷
۱۰ . حرعاملی، وسائل الشیعة، ج ۲۰، ص: ۱۷۱
۱۱ . صدوق، الأمالی / النص / ۳۷۰
۱۲ . الکافی (ط - الدینیة) / ج ۵ / ۹
۱۳ . نهج الفصاحة ؛ ص ۲۴۱

جدول ۱: رئوس مطالب بسته آموزش جنسی براساس آموزه‌های دینی (محقق ساخته)

عنوان جلسه	اهداف جلسه	محتوای آموزشی	تکلیف جلسه
مقدماتی	معارفه و برقراری رابطه با افراد شرکت کننده؛ بیان اهداف و چارچوب اساسی برنامه آموزشی؛ لزوم و اهمیت رابطه زناشویی و آموزش جنسی در زندگی زوجین؛ توصیف دستورالعملها و فهرستی از مهارتهای جنسی	تبیین جایگاه خانواده و ازدواج، وظایف زوجین درارضاء نیازهای جنسی یکدیگر از نگاه دین؛ تبیین آثار روان شناختی رابطه جنسی زوجین؛ ایجاد آرامش فردی و صمیمیت بین فردی، کاهش ناسازگاری زناشویی و آسیب های اجتماعی مانند فحشا، طلاق (حفظ عفت)	اجراء و تکمیل پرسشنامه ها و راهنمایی در نحوه انجام آنها
نگرش درست به رابطه جنسی از منظر دین	بازسازی شناختی و تغییر نگرش منفی نسبت به مسائل جنسی (تغییرافکارمخرب زوجین و جایگزین کردن افکار سالم به جای آنها)	آگاه ساختن زوجین نسبت به تفکرات غیر منطقی درباره رابطه جنسی(اسطوره های جنسی) از نگاه دین؛ آموزش روش تغییر باورهای غیرمنطقی	برگه ثبت افکار خودآیند منفی و باورهای نادرست قبل و حین رابطه جنسی
آموزش تعهد	اجتناب از روابط استثماریانه و فریب کارانه؛ مسوولیت فردی زوجین در برابر رابطه جنسی؛ مقاومت در برابر فشارهای جنسی درگیر در آمیزش ناخواسته؛ ایجاد تعادل در انگیزه های جنسی در طرفین	مولفه های اساسی در آموزش تعهد: آموزش علیت حلقوی؛ پذیرش نفوذ متقابل(توزیع متوازن قدرت زن و مرد در رابطه)؛ بستن راه های خروجی انرژوی جسمی - عاطفی - جنسی؛ اولویت قرار دادن رابطه زناشویی بر سایر رابطه ها	تمرین منزل: تعهد زوجین «پذیرش نفوذ همسر یا به تعبیری دیگر تشریح قدرت»

زیاد) است.^۱ بعد از جماع، غسل کن و همان ساعت قدری مومیائی با شربت غسل بیاشام خوردن این شربت کسری ترا از ناحیه جماع جبران می کند.^۲ با توجه به نقص جدی بسته های آموزش جنسی در نادیده گرفتن جنبه های دینی مسائل جنسی، بسته آموزشی جنسی مبتنی بر تعالیم دین حول محورهای اساسی رابطه جنسی از جمله ایجاد نگرش درست نسبت به رابطه جنسی، جنبه فقهی و حقوقی رابطه جنسی، جنبه عاطفی رابطه جنسی، جنبه های توصیه به بهره مندی از لذت جنسی از همسر، بسته آموزش رفتار های درست جنسی تدوین گردید و اثر بخشی آن بر میزان رضایت سنجش شد.

روش

نوع پژوهش: پژوهش حاضر در این مرحله یک پژوهش نیمه آزمایشی است که به صورت طرح پیش‌آزمون - پس‌آزمون^۳ همراه با پیگیری و با گمارش تصادفی انجام شد(سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۹).

جامعه آماری

جامعه آماری این پژوهش مشتمل بر کلیه متاهلین مراجعه کننده به مراکز مشاوره شهر قم بودند که آمادگی خود را جهت حضور در جلسات آموزشی اعلام داشتند.

نمونه و شیوه نمونه‌گیری: از میان داوطلبان شرکت در جلسات پس از مصاحبه مقدماتی ۴۵ زوج که معیارهای ورود به مطالعه را دارا باشند به شیوه در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی به گروه‌های آزمایش اختصاص داده شدند. ملاک های ورود شامل موارد زیر بودند: پر کردن فرم رضایت آگاهانه، قادر به شرکت در مطالعه، داشتن تحصیلات حداقل دیپلم، عدم استفاده از دارودرمانی و رواندرمانی در ۶ ماه اخیر، دامنه سنی ۲۵ تا ۴۵ سال. ملاک های خروج نیز شامل موارد زیر بودند: وجود نشانه های روان پریش، اعتیاد به مواد مخدر، آسیب های مغزی، اختلالات شدید جنسی، عدم همکاری و انجام ندادن تکالیف خانگی، غیبت بیش از یک سوم جلسات آموزشی. جهت رعایت ملاحظات اخلاقی در این پژوهش به شرکت کنندگان توضیح داده شد که آنان در پژوهش روان شناختی شرکت می کنند و اطمینان داده شد که اطلاعات مرتبط با آنان به صورت کاملاً محرمانه باقی خواهد ماند.

ابزارها

بسته آموزش جنسی مبتنی بر اساس منابع دینی: محتوای این بسته بعد از استخراج مباحث روان شناختی مضمون آیات و روایات مربوطه در قالب یک برنامه ساختاریافته و منظم، عینی و عملی به صورت بسته متناظر با بسته کلاسیک، در یک قالب گروهی طراحی شده است. این بسته که از لحاظ ساختار و اجرا همانند بسته آموزش جنسی کلاسیک است، اما تفاوت‌هایی از لحاظ محتوایی با آن دارد: در بخشی که به آموزش روانی اختصاص دارد، مهارت‌هایی در زمینه رابطه جنسی رضایت بخش، بر اساس الگوی دینی آموخته می‌شود.

فصلنامه پژوهش‌های نوین روانشناختی، دوره ۱۸، شماره ۹۹، بهار ۱۴۰۲

3 . pretest-posttest design

۱. حرعاملی. وسائل الشیعه؛ ج ۲۰؛ ص ۲۲۰

۲. طب الرضا علیه السلام / ترجمه امیر صادقی، ص: ۳۰۰

آموزش صمیمیت عاطفی	حذف عوامل از بین برنده صمیمیت زوجهین؛ افزایش صمیمیت عاطفی زوجهین به عنوان پیش نیازهای رفتار جنسی	آشنایی با چهار ویرانگر صمیمیت زوجهین از نگاه دین (انتقاد از شخصیت، تحقیر، سبک دفاعی آنها)؛ تکنیک و دیوار سنگی یا قهر طولانی؛ تبیین صمیمیت و آموزش ابعاد آن (اجتماعی، تفریحی، جنسی، عقلانی، معنوی، روان شناختی، فیزیکی) همراه با شواهدی دینی	ارزیابی چهار راهکار ناکارآمد (آگاهی از پیامدهای منفی آنها)؛ تکنیک روزهای مراقبت از عشق (caring days)
آموزش لذت جنسی	کاهش تنش و استرس های ناشی از زندگی روزمره از طریق فعالیت جنسی لذت بخش لذت بردن از احساسات جنسی	آشنایی با فلسفه لذت جنسی؛ تشریح آناتومی اندام جنسی و مناطق حساس به لذت؛ در میان گذاشتن مسائل جنسی(علاقی و ترجیحات جنسی زنان و مردان)	تکنیک جدول گفتگوی مشترک بر عناوین مطرح در آموزش لذت جنسی
آموزش رفتار جنسی از نگاه دین	تفاوت زنان و مردان در مسائل جنسی ارائه اطلاعات مورد نیاز برای مراقبت از بهداشت جنسی زوجهین و نیز تربیت کودک	توصیف مراحل چرخه واکسن جنسی انسان (۱.میل ۲.تهییج ۳.ارگاسم ۴.فرونشینی) آموزش رفتار صحیح رابطه جنسی(قبل، حین و بعد فعالیت جنسی) از نگاه دین انجام دهند.	تمرین منزل: از مراجعین خواسته می شود تا رابطه جنسی خود را مطابق با توصیه های دین قبل، حین و بعد فعالیت جنسی از نگاه دین انجام دهند.

پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ^۱

پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ(۱۹۹۹) این پرسشنامه ۱۱۵ دارد و شامل ۱۲ خرده مقیاس می باشد ۱. تحریف آرمانی^۲ ۲. رضایت زناشویی^۳ ۳. مسائل شخصیتی^۴ ۴. ارتباط زناشویی^۵ ۵. حل تعارض^۶ ۶. مدیریت مالی^۷ ۷. فعالیت های اوقات فراغت^۸ ۸. رابطه جنسی^۹ ۹. فرزندان و فرزندپروری^{۱۰} ۱۰. خانواده و دوستان^{۱۱} ۱۱. نقش های مساوات طلبی^{۱۲} ۱۲. جهت گیری عقیدتی^{۱۳} این

1. Enriching and Nurturing Relationship Issues Communciation and Happiness(ENRICH)
2. Idealistic Distortion
3. Marital stisfaction
4. Personality issues
5. Communication
6. Conflict resolution
7. Financial management
8. Leisure activities

پرسشنامه برای ارزیابی زمینه های بالقوه مشکل زا یا شناسایی زمینه های قوت و پربارسازی رابطه زناشویی به کار می رود. از این پرسشنامه به عنوان یک ابزار معتبر در پژوهش های متعددی برای بررسی رضایت زناشویی مورد استفاده قرار گرفته است. اولین بار اولسون(۱۹۹۹) فرم ۱۵ سوالی آن را معرفی کرد و سپس فرم ۴۷ سوالی آن ساخته شد. فرم اصلی این پرسشنامه از ۱۱۵ سوال که ۱۲ خرده مقیاس دارد تشکیل شده است. فورز و اولسون^۴(۱۹۹۹) فرم کوتاه ۴۷ سوالی آن را با ۹ خرده مقیاس شامل موضوعات شخصیتی، ارتباط زناشویی، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت های مربوط به اوقات فراغت، روابط جنسی، ازدواج و فرزندان، اقوام و دوستان و جهت گیری مذهبی تهیه کردند. در فرم ۴۷ سوالی نمره گذاری براساس یک مقیاس ۵ درجه ای است (کاملاً موافقم، موافقم، نه موافق نه مخالف، مخالفم، کاملاً مخالفم). حداکثر نمره آزمودنی در فرم کوتاه ۲۳۵ است و نمره خام بدست آمده به نمره های تی تبدیل می شوند. نمره t کمتر از ۳۰ نشان دهنده نارضایتی شدید همسران نمره t بین ۳۰ تا ۴۰ نشانگر عدم رضایت از روابط زناشویی نمره های t بین ۴۰ تا ۶۰ نشانگر رضایت نسبی همسران نمره های t بین ۶۰ تا ۷۰ نشانگر رضایت زیاد و نمره های t بالاتر از ۷۰ نشانگر رضایت فوق العاده از روابط زناشویی بین همسران است. ضرایب آلفای خرده مقیاس های پرسشنامه انریچ در گزارش اولسون بین ۴۸ درصد تا ۹۰ درصد بوده است. اولسون و اولسون (۱۹۹۹) اعتبار فرم ۴۷ سوالی را با ضریب آلفای کرونباخ ۹۲ درصد و روایی تفکیکی ۸۰ درصد تا ۹۵ درصد گزارش کرده اند. عباسی^{۱۵}(۲۰۰۸) این مقیاس در ایران در پژوهش های متعددی بکار رفته است که اعتبار آن با استفاده از آلفای کرونباخ و آزمون - آزمون مجدد بین ۴۱ درصد تا ۹۴ درصد گزارش شده است. ثنائی^{۱۶} و همکاران (۱۳۸۷) به منظور ارزیابی اعتبار آزمون ضریب همبستگی پیرسون به روش بازآزمایی با فاصله یک هفته محاسبه شد که برای زنان ۹۴ درصد و برای مردان ۹۳ درصد برای کل زنان و مردان ۹۴ درصد بدست آمد. این پرسشنامه همبستگی بین ۴۱ درصد تا درصد با مقیاس های مختلف پرسشنامه رضایت خانوادگی دارد که نشاندهنده روایی سازه خوب این پرسشنامه است(ویگل^{۱۷} و همکاران، ۲۰۰۵). ضریب آلفای ۴۷ سوالی پرسشنامه در پژوهش میرخشتی (۱۳۷۵) ۹۲ درصد و در فرم ۴۷ سوالی پژوهش سلیمانیان (۱۳۸۳) ۹۵ درصد بدست آمده است. در پژوهش سلیمانیان (۱۳۸۳) نیز ضریب آلفای کرونباخ کل پرسشنامه ۹۶ درصد بدست آمد که نشان دهنده همسانی درونی بالای آزمون می باشد. ضریب همبستگی پرسشنامه انریچ با مولفه های

9. Sexual relationship
10. Children and Parenting
11. Family and friends
12. Equalitarian roles
13. Religious orientation
14. Foweres, Olson
15. Abasi
16. Sanai
17. Wiegel

باشد. در پیگیری دوم نیز مشاهده می گردد که گروه مداخله با میانگین ۱۳۵/۸ بطور معنی داری بیشتر از گروه کنترل ۱۲۴ است. در به کار بردن تحلیل کوواریانس چند متغیری رعایت پیش فرض های آن ضروری است. در اینجا بعضی از مهمترین موارد آن را بررسی قرار داده ایم. برای بررسی بهنجار بودن متغیرها از آزمون کالموگروف - اسمیرنف استفاده شد که پیش فرض بهنجار بودن متغیرهای پژوهش در پیش آزمون و پس آزمون برای همه متغیرها رعایت شده است و توزیع تمام متغیرها بهنجار می باشد.

جدول ۳: بررسی نحوه توزیع داده های رضایت زناشویی در گروه مبتنی بر آموزه های دینی

پس آزمون	پیش آزمون		
۳۰	۳۰	تعداد	
۰.۷۸۲	۰.۸۱۷	Kolmogorov-Smirnov Z	مرد
۰.۵۷۳	۰.۵۱۸	سطح معنی داری	
۳۰	۳۰	تعداد	
۰.۵۳۴.۲	۰.۵۶۸	Kolmogorov-Smirnov Z	زن
۰.۰۰۰	۰.۹۰۴	سطح معنی داری	

فرض تساوی واریانس ها: با توجه به نتایج جدول پیش فرض لوین مبنی بر تساوی واریانس های گروه ها در جامعه تأیید می گردد. تأیید پیش فرض تساوی واریانس ها در جامعه، به این معنی است که پراکندگی نمرات رضایت زناشویی در گروه کنترل و مداخله مردان ($F=1.47, p>0.05$) و زنان ($F=3.23, p>0.05$) برابر است.

جدول ۴: آزمون لوین جهت مقایسه واریانس رضایت زناشویی در گروه مبتنی بر آموزه های دینی

مقدار F	df ₁	df ₂	سطح معنی داری	
۱.۴۷۸	۱	۲۸	۰.۲۳۴	مرد
۳.۲۳	۱	۲۸	۰.۰۸۵	زن

با تأیید پیش فرض های مفروضه تحلیلی کواریانس به شرح ذیل است:

جدول ۵: نتایج تحلیل کواریانس رضایت زناشویی در گروه های مبتنی بر آموزه های دینی

مجموع مربعات آزادی	درجه آزادی	میانگین مربعات	ضریب F	سطح معنی داری	مجددآتا
۱۲۲۵/۸۵۸	۱	۱۲۲۵/۸۵۸	۴۲/۵۱۲	۰/۰۰۰	۰/۶۱۲
۱۱۴۸/۵۶۵	۱	۱۱۴۸/۵۶۵	۶۳/۵۰۱	۰/۰۰۰	۰/۷۰۲

رضایت خانوادگی از ۴۱ درصد تا ۶۰ درصد و با مولفه های رضایت زندگی از ۳۲ درصد تا ۴۱ درصد است که نشانه روایی سازه آن است. کلیه خرده مقیاس های پرسشنامه زوج و ناراضی را متمایز می کند و این نشان می دهد که پرسشنامه از روایی ملاک خوبی برخوردار است. در این تحقیق، از این پرسشنامه برای سنجش میزان رضایت زناشویی آزمودنی های سه گروه مورد بررسی قبل و بعد از مداخله استفاده خواهد شد. در این پرسشنامه سوالات ۴-۶-۸-۱۱-۱۴-۱۶-۱۷-۱۹-۲۰-۲۱-۲۲-۲۳-۲۴-۳۱-۳۳-۳۴-۳۵-۳۷-۴۲-۴۷-۴۸-۳۹-۴۰-۴۱ به صورت معکوس نمره گذاری می شود.

نتایج

الف - یافته های توصیفی

ب - یافته های مربوط به فرضیه های پژوهش

جدول ۲: شاخص های توصیفی گروه ها در متغیر پژوهش در پس آزمون (پس از کنترل نمره های پیش آزمون) و پیگیری

گروه	پیش آزمون		پس آزمون		پیگیری	
	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
مرد	۱۲۸/۸۷	۱۱/۵۹	۱۴۱/۴۰	۱۳/۰۷	۱۳۹/۰۰	۱/۴۰
کنترل	۱۲۴/۴۰	۱۶/۷۹	۱۲۳/۷۳	۱۸/۶۹	۱۲۶/۱۰	۱/۴۰
زن	۱۲۳/۲۰	۱۶/۵۲	۱۳۶/۴۷	۱۳/۹۶	۱۳۶/۲۹	۱/۱۰
کنترل	۱۲۲/۸۰	۱۴/۵۰	۱۲۳/۷۳	۱۵/۰۱	۱۲۳/۹۱	۱/۱۰

نتایج جدول (۲) نشان می دهد که در مردان میانگین نمرات رضایت زناشویی در پیش آزمون برای گروه مداخله ۱۲۸/۸ و گروه کنترل ۱۲۴/۴ است همچنین نمرات رضایت زناشویی در پس آزمون بدون مهار متغیر مداخله گر برای گروه مداخله ۱۴۱/۴ و گروه کنترل ۱۲۳/۷ است. میانگین نمرات رضایت زناشویی در دو گروه پس از مهار متغیر مداخله گر برای گروه مداخله ۱۳۹ و گروه کنترل ۱۲۶/۱ می باشد. در پیگیری دوم نیز مشاهده می گردد که گروه مداخله با میانگین ۱۴۳/۸ بطور معنی داری بیشتر از گروه کنترل ۱۲۴/۹ است. در زنان میانگین نمرات رضایت زناشویی در پیش آزمون برای گروه مداخله ۱۲۳/۲ و گروه کنترل ۱۲۲/۸ است. همچنین نمرات رضایت زناشویی در پس آزمون بدون مهار متغیر مداخله گر برای گروه مداخله ۱۳۶/۴ و گروه کنترل ۱۲۳/۷ است. میانگین نمرات رضایت زناشویی در دو گروه پس از مهار متغیر مداخله گر برای گروه مداخله ۱۳۶/۲ و گروه کنترل ۱۲۳/۹ می

این سه ویژگی متاثر از قانون علیت حلقوی در رابطه انسانی آنچنان درهم تنیده اند که تفکیک آنها از یکدیگر در یک ارتباط سالم و رضایت بخش عملاً ناممکن است؛ زیرا لذت جنسی زمانی در یک ارتباط به بالاترین سطح خود افزایش می‌یابد که تعهد و صمیمیت نیز در آن باشد و از طرفی دیگر طبق تعریف مسترز و جانسون از فعالیت جنسی به عالی‌ترین شکل ممکن صمیمیت زوجین، صمیمیت زمانی در یک ارتباط به اوج شکوفایی خواهد رسید که توأم با لذت جنسی و تعهد زوجین باشد و نیز تعهد و مسوولیت زوجین در یک ارتباط سالم و رضایت بخش زمانی به حد اعلاء خود خواهد رسید که زوجین سرمایه‌گذاری عاطفی و جنسی بر ارتباط بکنند؛ زیرا طبق نظریه‌های رفتار درمانی، رابطه تابع هزینه‌ها و پاداش‌هاست زمانی که پاداش در رابطه (لذت جنسی و یا صمیمیت) بیش از هزینه در رابطه (مسوولیت و انجام تکلیف) باشد، تعهد افراد به رابطه و سرمایه‌گذاری روانشناختی بر رابطه افزایش خواهد یافت و از احساس رضایت برخوردار خواهند در چنین وضعیتی که پاداش بر هزینه در رابطه غلبه دارد زوجین از کوه‌کاه می‌سازند و قادرند مسائل بزرگتر را حل کنند یا کنار بیایند. اما در غیر اینصورت زوجینی که از یکدیگر لذت جنسی نبرند به دلیل اینکه هزینه‌های رابطه بر پاداش در رابطه غلبه دارد، زوجین به دلیل احساس نارضایتی از رابطه از کاه، کوه می‌سازند و دیر یا زود در مسوولیت و نیز عشق و نزدیکی عاطفی به یکدیگر دچار مشکلات خواهند شد.

به نظر می‌رسد که افراد با پایبندی زیاد به دین، از تعهد بالایی برخوردارند و نسبت به مسائل جنسی نگرشی رادیکالی دارند. این گونه افراد بیشترین انرژی روانی خود را به ترتیب صرف تعهد عقلانی سپس صمیمیت عاطفی و در نهایت لذت فیزیکی حاصل از دخول می‌کنند لذا وقتی افراد رادیکال در برنامه‌های آموزش جنسی شرکت می‌کنند، دیدگاه آنان نسبت به رابطه جنسی کاملاً متعادل می‌گردد؛ زیرا آموزش‌های جنسی بدلیل مشتمل بودن بر ارائه اطلاعات صحیح و درست نسبت به آناتومی دستگاه جنسی زنان و مردان و منابع کسب لذت و تسهیل فرایند گفت‌وگو جنسی برای انفرادی سازی لذت جنسی که برای هر فرد کاملاً ویژه است، آگاهی از روش‌های مناسب تحریکات و ترجیحات جنسی همسر خود، توسعه دامنه نگرش نسبت به رابطه جنسی از دیدگاه رایج «رابطه جنسی مساوی با دخول است» به «رابطه جنسی مشتمل بر بعد جسمی (لذت فیزیکی)، بعد روانشناختی (صمیمیت عاطفی) است»، اهمیت به تفریحات سالم، اثر رابطه جنسی در آرامش بیشتر و کاهش استرس‌های شغلی این افراد، باعث توزیع مساوی انرژی روانی این طیف از افراد در رابطه زناشویی می‌شود؛ افراد در طی فرایند آموزش‌های جنسی یاد می‌گیرند که انرژی روانی خویش را به صورت متعادل در رابطه صرف کنند به این نحو که با دیدی منعطف‌تر یافته، ترجیحات جنسی خود با همسر خویش به اشتراک بگذارند و از موضع جزم اندیشانه و تک‌محوری بر خواسته‌های جنسی خویش فاصله بگیرند؛ صمیمیت را - که به اشتراک‌گذاری احساسات عمیق روانشناختی در رابطه زناشویی معنا می‌شود - مقوله‌ای کاملاً متفاوت با پدیده احترام (که حالتی ظاهری است و ممکنست با صداقت همراه نباشد) به عنوان تأمین‌کننده نیازهای روانشناختی خود در زندگی تعریف کنند و از مهارت‌های افزایش

نتایج تحلیل کواریانس انجام شده بر روی نمرات رضایت زناشویی در گروه کنترل و مداخله مردان و زنان در جدول (۱) ارائه شده است. در این تحلیل نمره‌های پیش‌آزمون تحت کنترل آماری قرار گرفته است. یعنی اثر نمره‌های پیش‌آزمون از روی نمرات رضایت زناشویی برداشته شده و سپس گروه‌ها بر اساس واریانس باقیمانده مقایسه می‌شوند. همان‌طور که نتایج تحلیل کواریانس نشان می‌دهد بین نمرات رضایت زناشویی گروه مداخله و گروه کنترل مردان تفاوت معناداری دیده می‌شود ($F=42/51, p<0/05$). مجذور اتا ۰/۶۱ است، یعنی ۶۱ درصد از واریانس نمرات مربوط به عضویت گروهی است. بین نمرات رضایت زناشویی گروه مداخله و گروه کنترل زنان تفاوت معناداری دیده می‌شود ($F=63/50, p<0/05$). مجذور اتا ۰/۷۰ است، یعنی ۷۰ درصد از واریانس نمرات رضایت زناشویی مربوط به عضویت گروهی است.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل یافته‌های مربوط به بسته آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین نشان می‌دهد که آموزش جنسی مبتنی بر تعالیم دین بر رضایت زناشویی زوجین و ابعاد آن: بعد رضایت جنسی، بعد صمیمیت جنسی مردان و زنان موثر است که با نتایج بزمی (۱۳۸۶)، جوانمرد و مهرابی زاده (۱۳۸۵)، تنکابنی و همکاران (۱۳۹۲)، فرنام و همکاران (۱۳۸۵)، کیلمن و همکاران (۱۹۸۳)، شاه سیاه و همکاران (۱۳۹۲)، خانجانی و همکاران (۱۳۹۲) همسو است.

در توجیه این یافته می‌توان به این نکته اشاره کرد که افراد طی فرایند آموزش جنسی زوجین با ساختار رابطه زوجین و کارکرد آن آشنا می‌شوند؛ طبق نظریه گاتمن (۱۹۹۹)، ساختار رابطه زوجین از سه ویژگی اساسی برخوردار است: تعهد (مسوولیت شناختی)؛ صمیمیت (عواطف و احساسات) و اشتیاق جنسی (لذت فیزیکی). در ساختار رابطه زناشویی سه نیاز روانشناختی رابطه جنسی، صمیمیت عاطفی و مسوولیت عقلانی در تعیین رضایت و ثبات رابطه نقش تعیین‌کننده دارند و این سه نیاز از بین تمام روابط انسانی فقط در رابطه زناشویی در یک فرایند علیت حلقوی بر یکدیگر و بر کل رابطه زناشویی کنار هم قرار می‌گیرند رابطه‌ای که تنها بر نیاز رابطه جنسی بدون عناصر دیگر صمیمیت عاطفی و تعهد عقلانی شکل گرفته باشد رابطه فرد، رابطه‌ای مکانیکی و اقتصادی خواهد بود که چندان بی‌شبیه به رابطه فرد با روسپی نیست؛ در چنین رابطه زناشویی رابطه انسانی به رابطه انسان با شی‌تنزل می‌یابد و پاسخگو به نیازهای روانشناختی انسانی نیست. اگر رابطه از دو عنصر رابطه جنسی و صمیمیت عاطفی اما بدون تعهد شناختی تشکیل یابد رابطه‌ای سطحی و متزلزل خواهد بود که بی‌شبهت به رابطه فرد با معشوقه (عشق و رابطه جنسی) نیست رابطه با معشوقه مانند وابستگی به مواد عمل کرده و فرد را به اوج هیجان می‌رساند اما ثبات را نداشته و فرد بمحض فرونشینی هیجان، وارد نشانگان‌هایی شبیه به نشانگان ترک از مواد می‌شود لذا تنها در صورتی نیازهای انسانی فرد برآورده می‌شود که شور و هیجان جنسی با صمیمیت همراه باشد و با تعهد عقلانی تثبیت شود.

منابع

صمیمیت در رابطه استفاده کنند و رابطه جنسی را با هدف افزایش صمیمیت در رابطه زناشویی انجام دهند؛ افراد در طی فرایند آموزش جنسی متقاعد می شوند که تنها راه برای حفظ تعهد عقلانی و نیز صمیمیت عاطفی در رابطه زناشویی، افزایش سطح رضایت جنسی است و با مهارت های جنسی که با هدف افزایش لذت جنسی رضایت بخش طراحی شده اند، آشنا شوند. آنان کاملاً توجیه می شوند که از دیدگاه دین گزینه جنسی نه تنها نشانه پلیدی و زشتی به شمار نمی آید بلکه مایه کمال و سکون و رسیدن به محبت و مودت است و دین دید پيروان خود را تا حد ممکن نسبت به هرگونه لذت جویی زوجین از یکدیگر به غیر از دخول در ایام ماهانه توصیه کرده (دخول واژینال) و یا حداقل مخالفتی نکرده است مانند دخول مقعدی که بنا به اکثریت قریب به اتفاق علمای دین مکروه است یا رابطه جنسی از دهان بشرط اینکه توام با محرمانه مانند خوردن منی همراه نباشد، ممنوعیت شرعی ندارد. این نتایج نشان داده است که افراد رادیکال نسبت به مسائل جنسی طی فرایند آموزش جنسی لیبرال می شوند و از کرانه ریاضت طلبی به آن سوی دیگر کرانه لذت طلبی حرکت می کنند و از حالت تعادل در مسائل جنسی برخوردار می شوند با تحقیقات انجام گرفته درباره اثربخشی آموزش های جنسی همسو است (کونی^۱، ۱۹۹۱، گیبسون و میچل^۲، ۱۹۹۹؛ کوالم^۳ و همکاران، ۱۹۹۶، بهیوا^۴ و همکاران، ۲۰۰۰، میلان^۵ و همکاران، ۱۹۹۵، راسل - برادران و همکاران، ۱۹۹۲؛ بارون و برن؛ ۲۰۰۴؛ تابلور، ۲۰۰۵).

با توجه به نتایج حاصله از پژوهش حاضر می توان چنین نتیجه گرفت که برنامه های آموزش جنسی به متخصصان حوزه زوج درمانی و سکس تراپی کمک خواهد کرد تا با تدوین چنین برنامه هایی سطح رضایت زناشویی، صمیمیت عاطفی و رضایت جنسی زوجین را ارتقاء بخشیده و از بروز ناسازگاریها و تنش های زناشویی و به تبع آن از طلاق جلوگیری بعمل آورند. و با در نظر گرفتن عامل فرهنگ و زمینه دینی افراد، برنامه های آموزش جنسی و نیز برنامه های درمانی متناسب با فرهنگ و میزان پایبندی افراد به دین ارائه شود. برای افرادی که از میزان پایبندی زیادی به دین برخوردارند از برنامه های آموزش جنسی بر مبنای آموزه های دینی استفاده کنیم که این اصل کاملاً منطبق با مهم ترین اصل درمانی «تناسب برنامه با نیازهای فردی و زمینه های فرهنگی و دینی مراجع» است.

در این پژوهش آزمودنی ها به صورت در دسترس و داوطلبانه انتخاب شدند که می تواند تعمیم پذیری یافته را با محدودیت مواجه کند. اثر اجرای پیش آزمون بر پس آزمون، عدم پیگیری درمان در طول زمان نیز یکی دیگر از محدودیت های پژوهش است. ما پیشنهاد می کنیم مطالعات بعدی با کنترل کردن این متغیرهای مزاحم انجام گیرد.

این بسته آموزشی جنسی برای زوجین تازه ازدواج کرده در مراکز آموزش های پیش از ازدواج برای آموزش دهندگان، پس از ازدواج در صورت بروز مشکلات جنسی در مراکز درمانی و کلینیکی برای درمانگران و جهت تنظیم متن درسی یا غیردرسی زندگی بهتر برای برنامه ریزان و سیاست گذاران مراکز و مطالعات زنان، خانواده و غیره قابل استفاده خواهد بود.

1. Coony
2. Gibson و Mishell
3. Kualom

اسپنس، سوزان. (۱۳۸۰). **درمان اختلالات جنسی**، ترجمه حسن تونزنده جانی و همکاران. تهران: انتشارات پیک فرهنگ.

پاینده، ابوالقاسم. (۱۳۷۴). **نهج الفصاحه**، انتشارات جاویدان، قم.

جهانفر، شایسته؛ مولایی نژاد، میترا. (۱۳۸۰). **درسنامه اختلالات جنسی**، تهران: نشر بیزه.

حراملی، محمدبن حسن. (۱۹۹۱). **وسائل الشیعه**، تحقیق عبدالرحیم ربانی شیرازی، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی

خزاعی، مهدی؛ رستمی، رضا؛ زریابی، عاطفه. (۱۳۹۰). رابطه بین کژکاری های جنسی و رضایت زناشویی در دانشجویان متاهل ایرانی. **مجله علوم اجتماعی و رفتاری**. ۳۰ و ۷۸۳-۷۸۵.

راهنمای تشخیصی و آماری اختلالات روانی (۲۰۱۳). ترجمه یحیی سید محمدی (۱۳۹۳)، ویراست پنجم نشر روان، تهران

زهره، سرمد؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، الهه. (۱۳۷۶). **روش های تحقیق در علوم رفتاری**، موسسه انتشارات آگاه، تهران.

سیمای، نوحی و آذر، ماهیار. (۱۳۸۶). آگاهی و نگرش زوج های مراجعه کننده به مراکز مشاوره ازدواج در مورد روابط جنسی صحیح. **مجله دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی، تهران**، دوره ۱۳ شماره ۳، ص ۷۷-۸۳

ساک، کوروش و بحرینیان، عبدالمحید. (۱۳۷۸). اختلال عملکرد جنسی در یک جمعیت تهرانی، **مجله غدد درون ریز و متابولیسم ایران دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی**، سال اول، شماره ۴، ص ۲۹۱-۲۹۵.

صدوق، محمدبن علی. (۱۳۶۲ ش). **الخصال**، انتشارات دینی، قم.

صدوق، حسین ابن بابویه. (۱۳۷۶). **امالی**، ترجمه محمد باقر کمره ای، دینیه، تهران.

صالح زاده، مریم. (۱۳۹۰). اثر بخشی درمان شناختی رفتاری بر میزان اختلالات جنسی زنان، **مطالعات روان شناختی دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی دانشگاه الزهراء**، ۱۳۹۰، دوره ۱، شماره ۱.

عدالتی، زهره؛ رمضانی، فروغ. (۱۳۸۹). ادراک زنان به ارزش های خانواده و رضایت زناشویی آنان، **مجله علوم آمریکا** ۱۳۷-۱۳۲، ۴(۴).

کلینی، محمدبن یعقوب. (۳۲۹ ق). **اصول کافی**، ترجمه سید جواد مصطفوی، تهران: نشر پارسا.

کاشانی، لطفی فرح؛ وزیری، شهرام. (۱۳۹۰). تاثیر آموزش مهارت های جنسی بر رضایت زناشویی. **مجله علوم رفتار و اجتماعی**، شماره ۳۰، ۲۵۸۱-۲۵۸۱

مسترز، ویلیام؛ جانسون، ویرجینیا. (۱۳۸۸). **واکنش جنسی انسان**، هدایت موتایی، تبریز: فروش

ملائی نژاد، میترا؛ مرقاتی خوبی، عفت السادات؛ لطیف نژاد رودسری، رباب؛ صالحی، مهرداد؛ یوسفی، علیرضا. (۱۳۹۳). نظریه کلیشه های جنسی و سازه های ازدواج به وصال نرسیده، **مجله تحقیقات علوم رفتاری**؛ ۱۱(۴) ۲۸۹-۳۵۰

4. Bahiva
5. Milan

- Blumstein, P., و Schwartz, P. (1983). American couples: Money, work, sex. New York.
- Cupach, m. E; Comstack, J. (1990). satisfaction with sexual communication in marriage: linke to sexual satisfaction and dyadic adjustment. Journal of social and personal relationship 7,179-184.
- Davidson, J. K; Darling, C. A&Noroton, L. (1995). Religiosity and sexuality of women: sexual behavior and sexual satisfaction revisited. Journal of sex Research,32,235-243.
- Farnaz, Farnam; Minoou, Pakgohar; Mandana Mir-mohammadali. (2011). EffectofPre -Marriage Counseling on Marital Satisfaction of Iranian Newlywed Couples: A Randomized Controlled Trial Published online: 13 January.
- Gordon, K.C. (2005). Exploring relationship among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. Journal of sex Maritaltherapy.31-409-424.
- Gonzles, L; Viitanen; K. (2009). The effect of divorce law on divorce rates in European Review,53,127-138.
- Hesary, Maryam Sabety; Zakariaei, Zakaria. (2015). Comparison of Sexual Dysfunction and Coping Strategies in Couples.Applicants of Divorce and Normal Couples. ©, TextRoad Publication ISSN:2090-4274 Journal of AppliedEnvironmental and Biological Sciences. www. textroad. com Litzinger, S;
- Modanlu, M; Ziyayi, T; Rabi'ei, M. (2005). Relation of marital satisfaction and sexual consent in married women in health-training centers of University of Medical Sciences, Golestan, Iran, Seminar of Family and Sexual Problems, University of Shahed.
- Maria, del Mar; Sanchez-Fuentes, Pablo, Santos-Iglesias; Juan, Carlos Sierra. (2014). A systematic review of sexual satisfactionInternational Journal of Clinical and Health Psychology 14, 67-75.
- Ondera.jill; dubra. (2008). The role religion in marriage and family counseling . Rouledge. new york.
- Purcell, S.L. (1984). An empirical study of relationship between religious orthodoxy and marital sexual functioning. Dissertation Abstracts international ,45. pp.1695.
- Roudi-Fahimi, F; Ashford, L; Khalil, K. (2008). Advancing research to inform reproductive health policies in the Middle East and North Africa. Washington: Population Reference Bureau.
- Ritzer, G. (2000). sociological theory. singapor. Maccro.hill.
- Santtila, P; Wager, I; Witting, K; Harlaar, N; Jern, P; Jonsson. (2008). Discerpancies between sexual desire and sexual activity: Gender difference and association with relationship satisfaction. Journal of sex & Marital therapy ,34-29-42.
- UNESCO. (2009). InternationalTechnical Guidance on Sexuality Education. Composed and printed by UNESCO ED-2009/WS/36 REV3 (CLD 1647.10).
- Westheimer, R. (2005). Human sexuality: A psychosocial perspective. Philadelphia: Lippencott Williams و Wilkins.
- Yoo, H; Bartle-Haring, S; Day, R; Gangamma, R. (2013). Couple communication, emotional and sexual intimacy, and relationship satisfaction. Journal of Sex and Marital Therapy. Doi: 10. 1080 / 0092623X.2012.751072
- Yousefi, E. (2010). Investigating the relationship between sex awareness and attitude, and marriage satisfaction among couples living in young Sexual and Reproductive Health Educational Needs in EngagedCouples in Tehran.
- مودانلو، مهناز؛ ضیایی، طیبه. (۲۰۰۵). رابطه رضایت زناشویی و رضایت جنسی در زنان ازدواج کرده مراجعه‌کننده به مراکز دانشگاه علوم پزشکی گلستان، سمینار خانواده و مشکلات جنسی، دانشگاه شاهد.
- مطهری، مرتضی. (۱۳۷۴). اخلاق جنسی در دین و جهان غرب، تهران: صدرا.
- نورانی، سعدالدین؛ جنیدی، الهام؛ شاکری، محمدتقی؛ مخبر، نغمه. (۱۳۸۸). مقایسه رضایت جنسی در زنان بارور و نابارور مراجعه‌کننده به مراکز مشهد، مجله سه‌ماهه باروری، شماره ۴.
- یکه فلاح، لیلی و گودرزی، محمدرضا. (۱۳۸۸). شیوع اختلالات جنسی و عوامل موثر در ایجاد آن در زنان و مردان متاهل شهر قزوین. مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، سال سیزدهم، شماره ۱.